

ISMÉT A MANDEUSOKRÓL.

A régibb írók, nevezetesen utazók könyveiben a Mandeusok hitfelekezete felől igen kevés az, mi emlékezetre feliratott s már ennél fogva is minden rólok szóló adat becses s a jelenben, midőn az általános érdeklődés nemcsak a historiai tényezőkként szerepelt különböző vallások alapos megismerésére, hanem minden létező s egykor létezett bármi kevéssé elterjedt s historiai következményeire nézve bármi jelentéktelennek látszó vallásfelekezetek lehetőleg kimerítő tanulmányára fordul, kétség nélkül emlékezetre méltó. Helyesen mondja Müller Miksa, hogy a multban, még pedig az aránylag közel multban is, midőn a tudósok csupán csak az ó-kor irodalmilag legkimiveltebb nyelveit tanulmányozták, azon nyelveket, melyek megnyitották nekünk saját miveltségünk főforrásait, a vallások közül is csak oly vallások felé fordult Európa tudós theologusainak érdeke, melyek alapos ismerete nélkül keresztény theologia se létezhetett volna, melyek a keresztény egyház történetében jelentékeny tényezőkként szerepeltek egy vagy más irányban, melyekben a keresztény hitalap s az eredeti hitnek elágazásai s végül azon tanok foglaltattak, melyeknek követőit a ker. egyház fő és legveszedelmesebb ellenségeinek tartotta s hogy a polemia terén sikeresen megmérkőzhessék velök, szükségesnek tartotta magát ama tanoknak — akkori nyelven szólva — veszedelmes titkaiba avatni.

Jelenleg s már néhány tizév óta a dolog másképp áll. Korunk egyik legfőbb érdeme abban áll, hogy tudósai az anthropologia körét összes tudásunk jelenlegi határáig szélesítették ki s az új ismeretek meghódított birodalmában minden tüneményt s nevezetesen az összehasonlító ethnologia terén az embert igazán ember-ré tevő elme minden nyilatkozatát, az elmének nemcsak tündöklő, de legegyszerűbbnek és leggyaralóbbnak látszó nyilatkozatait ugyanazon érdekl, ugyanazon buzgalommal s tudományszeretettel igyekeztek megismerni, melylyel a régibb idők tudósai Homer költeményét, Plato bölcsészeti elmélkedéseit, Thukydides historiáját tanulmányozták és a tudományos érdekek ez újabb fejlődési fokán közömbös a közetlen haszon iránt támasztható kérdés.

Az újabb korszakban, melyben az összehasonlító psychologia végre valahára elfoglalhatta méltó helyét a tudományok közt, nemcsak az irodalmilag legkimiveltebb nyelvek s nevezetesen azok, melyek irodalmából, mintegy éltető forrásokból eredt saját műveltségünk folyama, hanem földgömbünk minden általunk ismert nyelve s nemcsak a főnyelvek, de a tájnyelvek és tájszólások is, a tőlünk legtávolabb eső sziget, a legelzárkozottabb völgy tájnyelve, a nyelv-alakulás folyamának szétfeccsént részecskéi egyarányuan vonják magukra a nyelvész figyelmét, a vallások irodalma terén is nem csak azok a vallások részesednek a jelenkori tudomány kiváló figyelmében, melyek keresztény hitalapunkra s ezen az alapon fejlődött hitágazatunkra nézve kiválóan fontosok, hanem minden vallás s azok is, melyek az emberi elme vallásos hite legalsóbb fokainál nem tudtak magasabbra felszállani s nemcsak a fővallások, hanem a legcsekélyebb kiterjedésű vallásfelekezetek hitágazatai is, az egységes vallás széttört darabjai. Ez oknál fogva fordult a két utóbbi tizévből a nyelvészek és theologusok figyelme a Mandeusok vallásfelekezetére és igen sok érdekest és figyelemre méltót magában foglaló dialectusokra. Mi is a következőkben egynehány ide vágó adattal óhajtunk a „Keresztény Magvető“ olvasóinak kedveskedni toldalékképpen s kiegészítésül azokhoz, melyeket e folyóirat XI-dik évfolyamának ötödik füzetében „a Mandeusokról“ czimzett cikkünkben közöltünk. Jelenlegi adatainkat Vincenzo Maria di S. Catarina da Siena következő czimű ritka és érdekes munkájából meritettük, a munka czime: Viaggio all' Indie Orientali diviso in cinque libri, opera non meno utile che curiosa (Venezia, 1678). E munka első könyvének XXXI-dik fejezete következő:

Cap. XXXI.

Delli Sabbei, detti li Christiani d. S. Giouanni, loro stato, e Religione.

Nel Capitolo passato feci mentione delli Sabbei; prima di passare più oltre mi pare conueniente darne qualche notitia maggiore. Questi riconoscono la loro origine da Sabba Chusi figlio di Cam *), nato da Noe gloriandosi d' essere frà gl' Orientali li primi, contendendo di maggior nobiltà con gl' Hebrei.

*) L. a Gen. X-dik fejezetének 7-ik v.-ben: **וּבְנֵי כוּשׁ סָבָא וְחַוִּילָהּ**
וְסַבְבָּה וְרַעְמָה וְסַבְבָּה וּבְנֵי רַעְמָה שָׁבָא וְדָדָן:
 (Sabba Chusi = כּוּשׁ כּוּשִׁי).

Gl' antichi, come riferisce Strabone lib. 16. erano ricchissimi, per le copiose possessioni d' Incenso, Cardamomo, e Balsamo, ed altri aromati ¹⁾. Hora è sì mutata la loro sorte, che si restringono in poverissime Capanne, occupati nella coltura delle palme, e nel lauoro di pochi Campi, che con sudore indefesso, appena gli assicurano il vitto restando sempre grauati da penose, ed' intollerabili contributioni. Di nome, e pretensione sono Christiani; di sentimento, e opera più tosto Gentili. Dalli Magi, che adorarono il Redentore nel Presepio, dalli Discepoli del Gran Battista, riconoscono le prime istruzioni nella fede; mà il tempo, la loro sciocchezza, sopr' il tutto la libertà, alterò in loro ogni verità, e purità di sentimento Christiano; si che più altro non li rimane che il nome, e alcune similitudini, ò apparenze misturate di mille falsità, e fintoni.

Fra tutte l' osseruanze, il principal fondamento della loro legge, è la cerimonia del Battesimo, quale rinouano ogn' anno, non in qualsiuoglia giorno, mà solo nella Domenica; non nelle Chiese, che ne sono del tutto priui, ma nel fiume; non con aspersione, mà con trina immersione, e forma in tutto singolare, e sciocca. ²⁾ In certi giorni dell' anno, in vn' (un') Isola, alla campagna dicono certa maniera di Messa, nella quale il Sacerdote impasta il pane con oglio, e vino spremuto dall' vue (azaz uve) passe e benedetto, lo distribuisce per vuali portioni à circostanti. ³⁾ Hanno vn Vescouo, il quale succede di Padre in figlio, ⁴⁾ come anco li Sacerdoti. Quello non si consacra se non morto l' antecessore. La formula è totalmente arbitraria. Il digiuno di sette giorni con molte preci, sono quelli che li conferiscono potesta, e la giurisdittione. Li secondi sono ordinati dal primo, quasi con la medesima cerimonia. Niu-

¹⁾ Szerzőnk e helyen összetévesztette a Basra körül lakó Mandeusokat az egykor virágzó és hatalmas Sebâ birodalom lakóival (Jemenben), mely birodalomnak fővárosa Marjab név alatt fordul elő a Jemeni felirásokban (e név új arab alakja Márib). Seba nyelve jelenleg a Muhra dialectusokban él, melyek közül egynehányt a kitűnő tudós s fáradhatlan utazó báró Maltzan Henrik ismertetett a Z. d. D. M. G. XXV. és XXVII-dik kötetében.

²⁾ Giuseppe di Santa Maria közleményében háromszoros békőcskendésről, és nem bemerítésről van szó.

³⁾ Ugyanez mondatik Giuseppe di Santa Maria közleményében is: Per l' Eucaristia si seruono di pane impastato con vino e oglio e il vino l' fanno d' vue passe bagnate, quale serue anche per il Calice.

⁴⁾ Giuseppe di S. M. nál: eleggono per Vescouo il Figlio più idoneo del Vescouo morto stb.

no porta veste particolare, nè in priuato, nè in Publico, ed il color Turchino sempre gli è abomineuole ¹⁾. Vestono tutti vniformi, e le giubbe laicali seruono ancora per le (f)untioni più sacre. Li Ecclesiastici portano due Croci tessute nella camiscia, vna che si stende sopra del petto, l' altra sul dorso, occulte però, che è il segno li ²⁾ (sic!) differentia da gl'atri.

Riconoscono vn Dio, non spirituale, mà corporeo, al quale attribuiscono grandezza quantitatiua, eccedente ogni misura. Ignorano la Trinità della persone: figlio di Dio dicono esser l' Angelo Gabriele, generato dalla luce, non in similitudine di natura ³⁾, mà con disparità di perfettioni. Christo dicono sij anima di Dio ⁴⁾ vestita d' apparenza corporea, la cui ombra fu confitta in Croce. Confessano havesse Madre Vergine, qual credono concepisse senza dano della sua purità, beuendo cert' acqua transmendale dal Cielo. Altri Santi non riconoscono; se non Zacharia, Elisabetta, e Gio: Battista: al quale, per esser statto primo ministro del Battesimo, professano singolar diuotione, prendendo anco da lui il nome di Christiani di S. Giouanni; dicono che nascesse non per opera d' huomo, mà per virtù della gratia, senza mistura carnale de' suoi Padri. Al medemo attribuiscono quattro figli, non generati per consenso di Donna, mà dall' acque del Giordano, con vn sol precetto. Raccontano, che doppo morte si fece crucifiggere, per assomigliarsi à Christo, negandoli il Martirio, che riceuette da Herode; hora tengono che sij depositato in vna citta di Persia, tumulato in vn Sepolchro di cristallo finissimo ⁵⁾.

Hanno quatro feste, La prima della Creatione del Mondo, quale attribuiscono all' Archangelo Gabriele, per la quale vogliono che si valesse del ministerio di trenta sei mila Demonij. La seconda della penitenza d' Adamo. La terza di S. Giouanni, la quale dura trè giorni continui. L' vltima del Battesimo di cinque giorni, in vno de' quali tutti lo rinuauono (rinuouano h.), ribattezzandosi, co-

¹⁾ Giuseppe di S. M. nál: Stimano immonde le Donne (ed) il color turchino etc.

²⁾ di helyett.

³⁾ A Birák k. 13. fejezetének 18-dik v.-ben az angyal a neve után kérdéskedőnek így válaszol: „miért kérdezed a nevemet, nevem (tulajdonképen lényem) csodálatos“ az eredeti szövegben ve hú peli.

⁴⁾ Ez az ő Manda de hajje-jok.

⁵⁾ Nehányan állitják, hogy keresztelő sz. János Susterben temettetett volna el. Némelyek szerint Sús, mások szerint Suster áll a régi Susa helyén.

me già ho detto. La Domenica gl' è giorno sacro, nel quale non lauorano, non contrattano, ne fanno opera seruile. Approuano il digiuno quadragesimale per institutione di Christo, pochi però, ò niuno l' osserua. Non hanno libri Sacri ¹⁾, la legge si conserua per traditione; ond' è, che dall' ignoranza de loro Sacerdoti, ripullulano nuoui errori. In molte cose usano cerimonie superstiziose, quali venerano per sacre. Ammettono il Sâcrificio, la forma del quale è tolta dalli Gentili. Veccidono li Castrati ²⁾, scannandoli sopra le foglie di palma, asperse d' acqua, e profumate, con alzare più volte il coltello, tinto nel sangue, verso il Cielo. Tagliano per il medesimo effetto il Collo alle Galline, sostenendole in aria, sino che li sij scorso tutto il sangue dalle vene l' vno e l' altro applicano per le loro infermità, trauagli, ò necessitâ tanto personali, quanto della Campagna.

Pongono differenza di sesso, ordine di successione, dipendenza di prole nelli Angeli tanto buoni, quanto cattiu, assegnando ad ogn' vno giurisdittioni particolari di Ville, Castelli, e possessioni nel Cielo.

Dalla Terra, con principij totalmente Gentilici: la ripartiscono in sette sfere distinte, sei di metalli diuersi, l' ultima di fango ³⁾. Al cielo parimente assegnano sette globi, frà quali interpongono altri tanti mari di sostanze distinte. Il Sole, e la Luna dicono essere animati, illuminati non da se, mà dalla Croce, qual stimano passeggi per il Cielo, portando questi Pianeti in giro, in vna Naue di ricchissimo prezzo: ⁴⁾ molte altre così più vane, e ridicole tralascio, quali raccoglie il P. F. Ignatio di Giesù nostro Scalzo, nell Opera, che compose della Religione de' Sabbei. Non sono difficili da conuertire, ma altrettanto facili da ricadere. Con poca spesa, agiutando la loro mendicitâ, si guadagnarebbero tutti. Il conseruarli però sarebbe più difficile. Molti ne mandano li nostri Padri per l' India, ed altre parti soggette à Portughesi, de' quali alcuni perseverano, altri tornano all' antiche miserie: non resta però, che questa non sij vna delle migliori Missioni, che frà Mohamettani si troua, doue finalmente molti si guadagnano, benchè non tutti si mantengono ^{*}).

Gr. Kuun Géza.

¹⁾ Giuseppe di S. M. nál: Hanno libri di Magie. Fõmunkájok a Sidra rabba nevü könyv.

²⁾ Castrato u. m. „ürü“.

³⁾ Giuseppe di S. M. ugyanezt mondja azzal a kis különbséggel, hogy: a la settimana della medesima Terra.

⁴⁾ Giuseppe di S. M. nál: „che venghino portati da una Naue con la Croce per Albero, e che da questa riceuino la luce stb.

^{*}) Hogy t. olvasóink könnyebben élvezhessék ez érdekes fejezetet, magyar fordításban is közöljük. — Szerk.

XXXI. Fejezet.

A sabbeusokról, kiket szent Jánosféle keresztényeknek neveznek, az ők állapotjukról és vallásukról.

Az ezelőtti fejezetben említém a sabbeusokat; mielőtt tovább mennék, alkalomszerűnek látom bővebb ismertetésüket adni.

Ezek eredetüket Sabba Chusitól, Chám fiától, Noé szülöttétől hozzák le, azzal dicsekedvén, hogy ők a keletiek között a legelsők, és a zsidókénál magasabb nemesi rangot követelnek.

A régiek, mint Strabo 16. könyvében tudósít, igen gazdagok valának, bő birtokában lévén a tömjénnek, kárdámomumnak, balzsamnak és más fűszereknek. Ma igen is meg van változva a sorsuk, minthogy nyomorult kunyhókba vannak szorulva, pálmák tenyésztésével és kevés földek művelésével foglalatoskodnak, a mi fáradságtalan igyekezetök mellett is alig biztosítja nekik mindennapi élelmüket. Azonkívül terhes és elviselhetetlen adófizetéssel terheltetnek. Nevökre nézve és állításuk szerint keresztények; érzületükre nézve és valójában inkább pogányok. A hitben való első oktatásukat a megváltót jászolában imádó keleti bölcsektől, a K. szt. János tanítványaitól hozzák le; de az idő, az ők együgyűségök, mindenekfelett pedig a szabadosság a keresztény felfogás igazságát és tisztaságát megvesztegették bennök; úgy, hogy nem maradt nekik egyéb, mint ezer tévedésekkel és költeményekkel vegyített némi külszin és hasonlatosság.

Minden szertartásaik között törvényök főalapja a keresztelés ceremóniája, a melyet minden éven megújítanak, nem akármelyik napon, hanem csak vasárnap; nem templomokban, mert az nekik egy sincs, hanem a folyóban; nem fecskendéssel, hanem háromszoros bemeztetéssel és általában sajátzerű és baigatag formában. Az esztendő bizonyos napjaiban egy szigeten, a szabad ég alatt mondanak bizonyos nemű misét, melyben a pap a kenyeret hagymával megdugdosva, asszuszöllőből sajátolt és megáldott borral áztatva kiosztja adagonként a körülállóknak. Van püspökjök, a kinek tiszte apáról fiura száll, mint a papoké is; de egyet sem szentelnek fel, míg meg nem hal az elődje. A felszentelés formulája egészen önkényes. A hét napos és sok imádsággal járó böjtot a főnök és a hatóság rendelik ki. Az utóbbit az előbbi iktatja be csaknem ugyanazon ceremóniával. Senki se visel valami különös szerű köntöst sem a háznál, sem a házon kívül, és a török szintől (a kéktől) állandóan iszonyodnak. Mindnyájan egyformán öltözködnek és a világi suba a legszentebb szertartásaikban is rajtok marad. Az egyházi emberek ingökbe himzett két keresztet viselnek, egyiket a mellöken, a másikat a hátukon elterülöt, de elfedve, minthogy az őket másoktól megkülönböztető jelök. Ismernek egy Istent, de nem szellemit, hanem tes tit, a kinek minden mértéket meghaladó nagy termetet tulajdonítanak. Nem tudnak semmit a személyek háromságáról: Isten fiának Gábrriel angyalt mondják, a ki a világosságtól nemzetett, nem természeti hasonlatosság szerint, hanem különös tökélyekkel. A Krisztusról azt mondják, hogy az Istennek látszólagos testtel felruházott lelke, a kinek árnyékképét feszítették a keresztfára. Azt vallják, hogy szűz anyja volt, a kinek méhében tisztasága megrontása nélkül fogantatott, úgy, hogy

az anyja az égből küldött bizonyos vizet ivott. Más szentet nem ismernek el, csak Zachariást, Erzsébetet és K. Jánost. Az utóbbi iránt, mint a keresztség első kiszolgáltatója iránt, különös tisztelettel viseltetnek és tőle veszik a szt. János keresztényei nevét is; azt mondják, hogy nem emberi mivelettel született, hanem isteni kegyelemnél fogva szülőinek testi közösködése nélkül. Ugyancsak neki négy fiut tulajdonítanak, kik nem aszszony hozzájárultával származtak, hanem csupa parancs következtében a Jordán vízből. Beszéli még, hogy halála után magát keresztre feszítettte, hogy hasonlóvá tegye magát a Krisztushoz, és tagadják, hogy martyrságot szenvedett volna Herodestől; azt tartják róla, hogy most Persiának bizonyos városában fekszik a legfinomabb kristályból készült koporsóba temetve.

Négy innepjük van. Az első a világ teremtésének van szentelve, mit ők Gábrriel árkangyalnak tulajdonítanak, kiről azt állítják, hogy 36 ezer daemon szolgálatával hajtotta végre. A második az Ádám vezeklése innepé. A harmadik a szt. Jánosé, mely három egymásután következő napig tart. Az utolsó a keresztség öt napos innepé, melynek egyik napján üjtik meg a keresztelkedésöket, mint már fennebb meg volt mondva. A vasárnap nekik szent nap, melyen nem dolgoznak, egyezéseket nem kötnek, sem szolgálai munkát nem végeznek. A negyven napos bűjtöt elismerik Krisztus rendelményének, de kevés ember, vagy senki se tartja. Szent könyveik nincsenek, törvényeik szájról-szájra adással maradnak meg; innen van, hogy papjaik tudatlansága miatt újabb-újabb tévelygések sarjadzanak. Áldoznak is és az áldozás formája a pogányoktól van kölcsönözve. Ūrüket ölnék, pálmalevelekre nyújtóztatván, vízzel fecskendvén és fűszerekkel illatosítván: a véres kést több ízben emelik az ég felé. Hasonló végre tyúkoknak metszik a torkát és magasra emelve tartják, míg minden vérök elfoly. Mind a két féle áldozatot betegség alkalmával, személyes vagy községi bajokban vagy szükségekben hajtják végre.

Azt tartják, hogy az angyalok között különbség van nemökre, egymásután következősökre és származásukra nézve, továbbá hogy részint jók, részint roszak és hogy mindnyájok külön-külön törvényhatóságokat, városokat, várakat és birtokokat foglalnak az égben.

A mi a földet illeti, egészen pogány véleményekkel vannak róla: hét külön karikára esztják fel, melyek közül hat különböző érzekből, az utolsó sárból áll. Az égnek hasonlókép hét gömböt tulajdonítanak, melyek közé szinte annyi különböző állományokból álló tengereket iktatnak bé.

A napot és a holdat lelkes testeknek tartják, melyek nem maguktól, hanem a kereszttől világítanak, ez pedig a mint hiszik, felettébb gazdag értékű hajóban jár az egen és ama bolygókat körbe hordja magával.

Sok más haszontalan és nevetséges dolgot említetlenül hagyok; összeírta azokat pater T. Ignatius abban a munkában, a melyet a sabbesok vallásáról szerkesztett. Nem nehéz öket megíérintni, de épen oly könnyen visszaesnek. Tekintve az ök koldus voltukat, kevés költséggel meg lehetne mindnyájukat nyerni. Megtartani azonban nehezebb lenne. A mi pate-reink sokat elküldenek közülök Indiába és a portugallusok hatalma alatt levő más részekbe. Közülök némelyek állandóan ott maradnak, mások-visszatérnek az ök hajdani nymoruságukba.